

*Ігнат'єв П.М.**

СТРАТЕГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ІНДІЇ ТА ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ

Досліджено передумови формування, основні етапи та сучасний стан індійсько-ізраїльських відносин. Проаналізовано основні сфери співпраці сторін і вплив на цей процес стосунків Індії з країнами мусульманського світу.

Ключові слова: зовнішня політика, збройні сили, тероризм.

В статье рассматриваются особенности сотрудничества Индии и Израиля в период после окончания холодной войны. Проанализированы основные сферы взаимодействия сторон.

Ключевые слова: внешняя политика, вооруженные силы, терроризм.

The article focuses on peculiarities of cooperation between India and Israel after the Cold War. The main fields of interaction between both parties are analyzed.

Key words: foreign policy, armed forces, terrorism.

Індія є країною з найбільшою у світі мусульманською меншиною і засновником Руху неприєднання, через форуми якого вона здійснювала зовнішню політику – нерідко антиамериканську та антиізраїльську. Однак із закінченням холодної війни офіційний Делі починає переглядати свій близькосхідний курс із урахуванням принципово нової міжнародної ситуації та появи безпекових потреб, викликаних розпадом Радянського Союзу, зокрема здійснює без перебільшення революційне зближення з Державою Ізраїль. У статті ставиться завдання дослідити передумови і особливості налагодження відносин обох країн, проаналізувати основні галузі співпраці й дати оцінку їх ефективності.

На близькосхідну політику Індії впливають наступні чинники: 1) мусульманська меншина, що наявна у двох третинах штатів індійської федерації і налічує біля 150 млн. чоловік; 2) залежність від регулярних грошових переказів із монархій Перської затоки, де працевлаштовано 5,5 млн. індійців; 3) потреби національної економіки, що демонструє 8-відсоткове щорічне зростання, у енергоносіях із регіону Близького Сходу; 4) об'єктивна необхідність у модернізації збройних сил за допомогою сучасних технологій з країн із розвиненим ВПК; 6) зацікавленість США у процесі зближення Індії та Ізраїлю; 7) пропалестинська позиція лівих політичних сил в Індії; 8) необхідність підтримання відносин із Іраном, територія якого являє собою важливу транзитну ланку у зв'язках Індії з країнами Середнього Сходу і Центральної Азії.

Перший прем'єр-міністр Джавахарлал Неру та лідери партії Індійський Національний Конгрес загалом негативно ставилися до сіоністського руху, вважаючи його інструментом впливу США у британських колоніальних володіннях, тому Індія лише в 1950 р. з деяким запізненням дипломатично визнала Державу Ізраїль, але не дозволила відкрити ізраїльську місію в Делі. У цей період місцеві мусульмани не тільки приходили до тями

* кандидат політичних наук, доцент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

після деколонізації Британської Індії та пов'язаних із нею комуналістських погромів, але й відверто не сприйняли індійський метод вирішення Кашмірського питання без урахування волі жителів князівства, тому Д.Неру не мав наміру ще й зближуватися з Ізраїлем і надалі погіршувати відносини ІНК із великою мусульманською спільнотою, що залишилася на території країни. Натомість індійська сторона дозволила офіційному Тель-Авіву відкрити консульство у Бомбеї, яке мало надавати сприяння представникам 70-тис. єврейської громади у міграційних питаннях. Єврейські торгові прошарки охоче залишали територію Індії, оскільки курс ІНК на побудову зарегульованої автаркії не відповідав їх торговельним інтересам. Представники правлячих сил також були переконані у необхідності нейтралізації антиіндійської дипломатичної діяльності Пакистану в мусульманському світі, метою якої було повернення Кашміру, тому вирішили поки не формалізувати відносини з Ізраїлем [1]. Згодом режим Неру зближується з Єгиптом президента Гамалія Абдель Нассера, що й визначає його критичну позицію щодо військової операції Франції, Великобританії та Ізраїлю проти цієї країни в 1956 р. Бажання Індії перевершити внесок Пакистану у миротворчі операції ООН призвело до своєрідного змагання: хто спрямує до «гарячих точок» більшу кількість військовослужбовців. Як наслідок, у 1957 р. індійський контингент опинився на кордоні між Ізраїлем і Єгиптом, роз'єднуючи ворогуючі сторони. Однак вже під час «Шестиденної» війни 1967 р. ізраїльські танкісти помилково вбили у Секторі Газа 14 індійських миротворців, що суттєво погіршило відносини сторін. На початку 70-х років прем'єр-міністр Індіра Ганді зіштовхнулася з низкою економічних криз, зокрема, з першим нафтовим шоком 1973 р., тому була більш прихильна у своїй близькосхідній позиції до поглядів арабських країн-експортерів нафти. В 1974 р. Індія стала першою країною поза межами мусульманського світу, яка дипломатично визнала Фронт визволення Палестини. Кульмінацією складностей в індійсько-ізраїльських відносинах став 1975 р., коли Індія разом із 71 країною підтримала одіозну резолюцію ООН №3379, що прирівнювала сїонізм до расизму. Деякі індійські історики переконані, що офіційний Делі зробив цей крок під впливом СРСР, який діяв у Раді Безпеки ООН в інтересах арабських країн [2].

Разом з тим, в 80-х роках у світовій пресі почали з'являтися повідомлення про таємне зближення сторін, викликане зацікавленістю Індії ізраїльською спецтехнікою та ефективними заходами тамтешніх спецслужб із охорони високопосадовців, які стали доволі актуальними на тлі вбивства охоронцями-сикхами Індіри Ганді в 1984 р. Ізраїльські військові і фахівці у галузі безпеки декілька разів побували з таємними візитами в Делі. Однак у 1987 р. почалася перша інтифада на окупованих землях Палестини і Індія тимчасово відмовилася нормалізувати відносини. Індійські можновладці також вважали відвертим втручанням у свою сферу впливу перебування на Шрі-Ланці ізраїльських інструкторів і продаж важкої техніки для збройних сил цієї країни, що вели бойові дії проти тамільських сепаратистів на півночі та сході острова, викликаючи втечу біженців до індійського штату Тамілнад [3].

Щоправда, поступово міжнародна ситуація зазнає докорінних змін. Із 1986 р., коли внаслідок скоординованих дій Саудівської Аравії, ОАЕ та Кувейту, що здійснили постачання на світові ринки частини своїх стратегічних резервів нафти для припинення ірано-іракської війни, ціни на «чорне золото» суттєво впали, а Індія стала тимчасово менш залежною від диктату постачальників нафтопродуктів із країн Перської затоки. Після проведення Мадридської мирної конференції у жовтні-листопаді 1991 р., на якій арабами та ізраїльтянами була зроблена спроба досягнути врегулювання близькосхідного конфлікту, Індія вирішила налагодити відносини з Ізраїлем, послуговуючись створеним її учасни-

ками прецедентом. До того ж, мусульманський світ опинився на межі розколу через захоплення військами Саддама Хусейна Кувейту в 1990 р. і гостру реакцію нафтовидобувних монархій на «зраду» працевлаштованих на їхніх територіях палестинців і єменців, яких почали масово депортувати за межі регіону вже наприкінці 1991 р. На той момент Ясір Арафат, що опосередковано підтримав цей крок іракського президента, втратив частину своєї легітимності серед арабських політичних еліт, і палестинське питання тимчасово опинилося у переліку другорядних. Здійснення низки терактів у великих містах сикхськими сепаратистами в 80-х роках і початок активних бойових дій у Кашмірській долині в 1989 р., переконали Індію у необхідності зближення з Ізраїлем із безпекових міркувань, оскільки в цій країні функціонувало 150 державних і приватних корпорацій, що займалися постачанням спецтехніки ізраїльським силам самооборони для ведення операцій проти палестинських бойовиків, а також була розвинена галузь виготовлення відеокамер, сигналізацій, датчиків руху, роботів, розрахованих на знищення підозрілих предметів, схожих на вибухівку. У 1992 р. відносини офіційного Делі з арабськими країнами суттєво погіршилися внаслідок знищення натовпом індуїстських фанатиків мавзолю Бабрі Масджид у штаті Уттар-Прадеш (під ним нібито знаходився фундамент храму, де народився сам бог Рама – головний релігійний символ індійських націоналістів), яке супроводжувалося погромами членів мусульманської громади індусами по всій країні. Ісламський світ виступив із осудом цих подій, що Індія сприйняла як відкрите втручання у свої внутрішні справи [4].

Таким чином, у 1992 р. індійська політична еліта прийшла до розуміння необхідності зближення з Ізраїлем, як у самостійній якості, так і як посередника у відносинах із США, які залишилися єдиною наддержавою після розпаду СРСР. Індія також розраховувала, що США (себто впливова єврейська діаспора у Конгресі) виявляться задоволеними тим, що одна з найбільших країн Азії започаткувала відносини з ізраїльською стороною, і зроблять кроки назустріч у двосторонніх відносинах. Корпорації Ізраїлю у сфері ВПК випускають доволі багато видів озброєнь із використанням американських технологій, тому експорту зброї нерідко мав передувати дозвіл із боку США, для чого були необхідні тісні політичні стосунки країни-імпортера та впливових представників американського парламенту.

З іншого боку, зацікавленість Ізраїлю у зближенні з Індією була доволі очевидною і полягала у тому, що у нього практично не було важливих партнерів у країнах Азії (за винятком Туреччини). Індія також мала колосальний споживчий ринок і відчувала гостру потребу у модернізації збройних сил на тлі тимчасового припинення російських поставок запчастин і озброєнь у період із 1991 по 1993 рр. Індійські можновладці були вражені низькою ефективністю радянської техніки, яка знаходилася в збройних силах Іраку (на той час 5-тих у світі за чисельністю особового складу) протягом Кувейтської кампанії, а оскільки частка спецвиробів із СРСР становила 70% в індійській армії, 80% – в авіації та 85% – на флоті, військова верхівка країни була зацікавлена в їх модернізації за допомогою сучасних західних технологій. З точки зору індійських можновладців, ізраїльські підприємства могли виконувати цю функцію виходячи з двох міркувань: по-перше, вони десятиліттями використовували трофейну радянську зброю, відбиту на полі бою у арабських армій, а по-друге, в Індії вважали, що ізраїльська електроніка є ефективною у повітряній війні, пам'ятаючи про успіхи сил самооборони у «Шестиденній» війні, під час знищення іракського ядерного реактора «Осірак» у 1981 р. і у боях з сірійською авіацією над Ліваном у 1982 р. У свою чергу, Ізраїль повинен був експортувати більше військової техніки, щоб фінансувати нові військово-технічні розробки (які є питанням національної безпеки для малої пустельної країни, існуючої у ворожому оточенні), навіть незважаючи на надання щорічної 2,7-млрд. допомоги з боку США [5].

Спочатку Індія та Ізраїль почали поступово розвивати економічні й культурні зв'язки. В 1991 р. індійський представник при ООН проголосував за резолюцію №4686, яка вперше у історії організації скасовувала її попереднє рішення про тотожність сіонізму та расизму. Ізраїль вважав її відміну важливою передумовою для своєї участі у Мадридському мирному процесі, але Індія пішла на цей крок, навіть не будучи його стороною. В 1992 р. країни обмінялися дипломатичними представництвами і відкрили низку культурних центрів, а декілька керівників індійських штатів здійснили офіційні візити до Ізраїлю, щоб вивчити досвід функціонування кібуців, продукція яких постачалася за кордон. У 1993 р. було підписано угоди про співпрацю у галузі культури та про освітні обміни, взаємодію у сільському господарстві, а в 1994 р. сторони надали одна одній статус найбільшого сприяння у торгівлі, а згодом – уклали низку договорів про уникнення подвійного оподаткування, захист інвестицій, співпрацю у митних справах [6]. У 1993 р. Ізраїль оголосив, що підтримує дипломатичну позицію Індії у Кашмірському конфлікті, а в 1998 р. він відмовився осудити офіційний Делі за проведення 5 ядерних вибухів у пустелі Раджастану. Однак ізраїльський істеблшмент був заклопотаний тим, що індійські випробування нададуть не лише імпульсу, але й певного ступеня легітимності пакистанській відповіді, а технології виготовлення цієї зброї масового знищення можуть згодом опинитися у руках мусульманських країн, які стали таємними спонсорами Пакистану у цій галузі. Таке становище актуалізувало питання співпраці Індії та Ізраїлю у обміні розвідувальними даними стосовно пакистанської ядерної програми і ймовірно послугувало однією з причин згоди Індії запускати з власних потужностей ізраїльські супутники-шпигуни нового покоління [7].

У 1996 р. вперше в історії двосторонніх відносин президент Ізраїлю Езер Вейцман відвідав із офіційним візитом Індію разом з великою діловою делегацією. Цей політик добре знав південь країни, оскільки в роки Другої світової війни служив пілотом на британській авіабазі біля Бангалору, однак президент в Ізраїлі є фігурою церемоніальною, а сама Індія тоді стояла на порозі зміни влади. Тому найбільш продуктивним у двосторонніх відносинах став період із 1999 по 2004 рр., ключовою подією якого виявилася Каргільська війна між Індією та Пакистаном 1999 р. Під час 11-тижневого перебігу бойових дій Ізраїль відкрито постачав збройним силам Індії безпілотні літальні апарати, бомби з лазерним наведенням та снаряди для артилерії великого калібру. Після закінчення протистояння у Каргілі Індія заявила про готовність придбати велику партію розвідувальних безпілотників, щоб її знову не застала зненацька пакистанська армія. В 2000 р. в Ізраїлі побував міністр внутрішніх справ Лал Крішна Адвані, який провів переговори щодо антитерористичної співпраці й домовився про започаткування щорічних зустрічей на міністерському рівні для обговорення безпекових питань. Оглядачі заговорили про те, що нова політична еліта, представлена праворадикальною «Бхаратією Джанатою парті», зробила ставку на розвиток відносин із Ізраїлем та США [8]. Нагадаємо, що саме Л.К.Адвані був одним із організаторів релігійного походу (ятри) для знищення Бабрі Масджиду в 1992 р., що сколихнув увесь мусульманський світ. Новий рівень співпраці з Ізраїлем допоміг Індії налагодити партнерські відносини зі США та відмінити американські санкції від 1998 р., оскільки президент Дж.Буш-молодший був змушений рахуватися відразу з трьома групами впливу в Конгресі: ТНК, що інвестували гроші в освоєння ринку цієї великої країни, могутнім єврейським лобі та конгресменами індійського походження.

В 2003 р. прем'єр-міністр Арієль Шарон здійснив перший в історії візит до Індії після того, як в цій країні остаточно змінилася суспільна думка щодо необхідності започаткування відносин із Ізраїлем під впливом терактів «11/9» і нападу групи бойовиків на фе-

деральний парламент у 2001 р. Високопосадовця супроводжувала делегація зі 150 ділових людей та урядовців. За підсумками переговорів сторони оприлюднили декларацію, в якій засуджували міжнародний тероризм у всіх його проявах. Вони також проголосили Делійську заяву про дружбу та співробітництво, однак Індія все-таки не погодилася на укладання «великої» угоди, враховуючи можливу реакцію на це ісламського світу. Функціонери «Бхаратії Джанати» навіть заявили в 2003 р. про необхідність формування Дуги трьох демократичних країн – США, Індії та Ізраїлю для протидії глобальному мусульманському тероризму [9]. Таким чином, другий етап зближення сторін був доволі продуктивним, оскільки припав на період правління націоналістично-індуїстської «Бхаратії Джанати», яка у своїй зовнішній політиці ігнорувала інтереси мусульманського виборця, але була змушена враховувати уроки війни у Каргілі (що відбулася зненацька, адже за кілька місяців до її початку Індія та Пакистан проводили «автобусну» дипломатію в Лакхорі, покликану поліпшити відносини після випробувань 1998 р.) та виходити з міжнародної ізоляції, спричиненої одностороннім набуттям ядерного статусу.

Повернення до влади ІНК у 2004 р. не стало причиною кардинальних змін у індійсько-ізраїльських військово-технічних зв'язках, однак викликало зменшення кількості візитів на найвищому рівні. Пояснення цього феномену полягає у тому, що у першу каденцію перебування при владі уряд Манмохана Сінгха був змушений спиратися на коаліційних партнерів із середовища лівих сил, які гостро критикували політику зближення з Ізраїлем, особливо після диспропорційного застосування сили ізраїльською авіацією проти транспортної інфраструктури Лівану в 2006 р., де на той час перебувало 850 індійських миротворців. Під час резонансного теракту «26/11» бойовиками з Пакистану було вчинено напад на єврейські культурні осередки Мумбаю (тоді загинуло 5 чоловік), ймовірно для того, щоб показати їх слабку захищеність, а низка опозиційних політиків із лівого табору заявила, що ці події є відповіддю терористів на союз із Ізраїлем. На тлі безпрецедентних вуличних боїв у фінансовій столиці Індії, що тривали три дні і транслювалися по телебаченню, питання гарантування національної безпеки стало ключовим на останніх парламентських виборах у 2009 р., тому ні ІНК, ні «Бхаратія Джаната парті» не виступали за припинення військово-технічної співпраці з ізраїльськими підприємствами. Навпаки, Індія суттєво збільшила закупівлі розвідувальної техніки, щоб ретельніше контролювати кордони [10].

В 2006 р. країна офіційно утрималася від осудження ізраїльської операції в Лівані, беручи до уваги той факт, що на Ізраїль тоді припадало 30 відсотків усіх поставок техніки її збройним силам. Однак її політична еліта чітко розуміє, що реформа інституцій ООН ймовірно буде відбуватися зі згоди більшості членів організації, серед яких доволі багато арабських країн, тому офіційний Делі намагається «сидіти на двох стільцях», періодично обережно критикуючи Ізраїль, але одночасно докоряючи палестинцям за теракти у його південних містах. У 2003 р. Індія підтримала передачу суперечки між ізраїльтянами і палестинцями щодо зведення Стіни безпеки навколо Західного Берегу для розгляду у Міжнародному суді в Гаазі; регулярно спрямовувала своїх дипломатичних представників до керівництва «Хамасу», Ізраїлю та Палестинської автономії, щоб сприяти примиренню сторін; в 2009 р. осудила операцію ізраїльських сил самооборони в Секторі Газа, одночасно підкресливши, що спровокували цю війну саме бойовики з руху «Хезболла» [11].

Свідченням тісного партнерства сторін стало суттєве зростання обсягу товарообігу. Якщо в 1992 р. він оцінювався лише в 200 млн. доларів, то вже в 2008 р. – в 4 млрд. Під впливом світової фінансової кризи у наступному році товаропотік скоротився до 2,98 млрд., але в 2010 р. зріс до 5 млрд. Індія є найбільшим торговельним партнером Ізраїлю

в Азії, постачаючи на його ринок коштовності, металопрокат, продовольство, гумові та текстильні вироби, спеції, чай та каву. Ізраїльські компанії завозили до Індії діаманти та діамантові прикраси, мінеральні добрива, машини для ведення сільського господарства, медичні інструменти, апарати, необхідні для діагностики стану організму і проведення складних операцій. При цьому в 2009 р. 41,9 відсотка двосторонньої торгівлі сторін припадали тільки на операції з коштовним камінням. Справа у тому, що ізраїльські підприємства застосовують переважно спеціальні верстати і лазери для роботи з сировиною великого та середнього розміру, а індійські робітники у містах Сурат і Мумбаї надають перевагу ручній обробці малих алмазів. Це створює передумови для взаємовигідного обміну. З 2006 р. сторони здійснюють низку заходів, які передбачають спільні дослідження умов ведення сільського господарства у пустельних і напівпустельних районах Індії, роботу над проектами енергоефективних теплиць, обмін знаннями та технологіями з крапельної іригації. В 2008 р. ізраїльські фахівці ввели у дію великі високотехнологічні ферми у штатах Харьяна, Махараштра, Раджастхан і Уттар-Прадеш, щоб продемонструвати ефективність своїх ноу-хау [12].

Співпрацю з Ізраїлем у сфері продовольчої та водної безпеки важко переоцінити, адже для Індії це доволі актуальне і болюче питання, оскільки країна має пустельні землі на заході й залежить від сезону мусонних дощів, надлишок яких призводить до підтоплення посівних площ, а нестача – до втрати врожаю. В одному тільки Пенджабі за останню чверть століття декілька десятків тисяч фермерів покінчили життя самогубством через нерегулярні мусони, що скоротили надходження води до іригаційних каналів. Цікавим може виявитися й ізраїльський досвід «дистанційного» озеленення. Справа у тому, що благодійні організації з Ізраїлю створили в Інтернеті десятки сайтів під такими назвами як «Дерева Святої землі» чи «Оливкові дерева миру». Їх відвідувачам пропонують зробити внесок у розвиток країни, перерахувавши 18 доларів на посадку в Ізраїлі саджанця фруктового дерева або оливи, що буде названий на честь спонсора [13]. Для Індії, лісистість території якої становить лише 14 відсотків, а діаспора країни налічує 25 млн. чоловік, це може бути вирішенням проблеми не тільки озеленення, але й боротьби з паводками, які вкривають водою більшість регіонів країни у весняно-літній сезон. У процесі збирання в Індії втрачається до третини врожаю, а Ізраїль, який уславився як великий постачальник овочів, фруктів і квітів до Західної Європи у холодну пору року, може запропонувати свою участь у будівництві складів для зберігання продовольчих і плантаційних культур. «Свята земля», де відчувається дефіцит води, не вирощує культури, що вимагають багато вологи (рис чи бавовна), а концентрується натомість на фруктах і овочах, які можна культивувати за допомогою обмеженого постачання рідини і добрив, тобто шляхом крапельної іригації. Крім того, Ізраїль може запропонувати пристрої з очищення вже використаної води, технології зведення енергоефективних теплиць і спеціальні продовольчі культури, які можна вирощувати на ґрунтах із підвищеним вмістом солей. Нині переважна більшість зі 100 ізраїльських компаній в Індії спеціалізується якраз на освоєнні пустельних земель, потенціал яких не задіяний у таких штатах, як Гуджарат і Раджастхан.

Доволі активно розвивається співпраця у галузі медицини та ІТ-технологій. Завдяки складним природним умовам і пануючій антисанітарії в Індії налічуються десятки мільйонів хворих – тобто існує колосальний ринок для ізраїльських фармацевтичних компаній, зацікавлених відкривати свої виробничі потужності на спільних підприємствах, послуговуючись місцевою сировиною і недорогою робочою силою. Можливе також і придбання індійськими виробниками ліцензій на випуск ліків із Ізраїлю, тобто застосування практики, звичної у відносинах індійських і західноєвропейських компаній. Багато ізра-

їльських фірм у сфері нерухомості інвестували гроші у ті індійські штати, де з'явився великий прошарок середнього класу. Нарешті, на території «Святої землі» налічується 400 ІТ-компаній (особливо біля Хайфи та Тель-Авіву), які зацікавлені в тому, щоб відкривати свої відділення у південноіндійських федеральних одиницях із великою кількістю випускників технічних закладів освіти та розвинутою телекомунікаційною інфраструктурою [14].

Також поступово налагоджується культурна співпраця. У місті Тель-Авів є вулиці, названі на честь Робіндрананта Тагора (автора національних гімнів Індії та Бангладеш) і Махатми Ганді. В 1996 р. ізраїльський центр було відкрито в Делі, подібний осередок діє і в Мумбаї, де мешкає більшість представників єврейської громади. Індійські спеціалізовані державні установи пропонують стипендії власним громадянам і ізраїльтянам, щоб вони вивчали відповідно іврит чи санскрит і гінді, знайомились з національною культурою, музикою й особливостями функціонування ізраїльських і індійських фермерських господарств. Біля 40 тис. ізраїльтян щорічно подорожує до Індії [15].

Але головними сферами співпраці сторін є військово-технічна і антитерористична. Вважається, що за десятиліття з моменту започаткування формальних дипломатичних відносин Ізраїль поставив до Індії озброєнь щонайменше на 10 млрд. доларів і цей ринок тільки буде розширюватися, адже в окремі роки ізраїльські підприємства продавали індійським збройним силам більше техніки, ніж російські, та витіснили на третє місце Францію. Зважаючи на значну кількість терактів у містах і нестабільність у прикордонних районах, Індія вирішила використовувати у своїх інтересах досвід боротьби з інтифадою на території Палестини. Зокрема, в 2003 р. сторони домовились про тренування ізраїльськими фахівцями особового складу чотирьох антитерористичних батальйонів в умовах пустелі, міста та високогір'я. Інструкторами також були відпрацьовані варіанти звільнення заручників, обшуку будинків терористів, запобігання викраденням літаків. У 2003 р. для охорони лінії контролю за припиненням вогню було придбано за 20 млн. доларів ізраїльські сенсори руху, прилади нічного бачення, декілька тисяч штурмових гвинтівок «Тавор-21» і 200 снайперських гвинтівок «Галіл». Індія планує закупити ще одну велику партію «Тавор-21», щоб замінити в усіх спецпідрозділах радянські автоматичні гвинтівки. Генералітет також цікавить автоматична зброя зі стволом, що повертається (computer-shot), яка дасть змогу зберегти життя особового складу в боях у будинках міст штату Джамму і Кашмір чи північно-східних федеральних одиниць, де можуть чекати засідки [16].

Ізраїль – ідеальний партнер Індії в розвідувальній галузі, оскільки мала країна, що не має стратегічної глибини території, залежна від систем раннього попередження про наступ противника, щоб зуміти провести швидку мобілізацію. Починаючи з 1999 р. Ізраїль продав індійським збройним силам біля 100 безпілотних літальних апаратів «Херон» і «Сьорчер». Ці легкі машини мають відеокамери на борту та можуть перебувати у повітрі за будь-яких погодних умов. Їх також доцільно використовувати для огляду районів пожеж і паводків, дослідження рельєфу важкодоступних гірських місцевостей, спостереження за ситуацією на дорогах. Поява у ВПС великої партії ізраїльських дронів відповідає завданням доктрини «Холодний старт», яка передбачає наявність якісного розвідувального потенціалу в збройних силах, необхідного для раптового нападу на противника, однак країна поки не придбала машини, спроможні нести ракети і бомби. Ймовірно, що інтерес до подібної техніки з боку індійського керівництва посилюється завдяки успішним операціям американських безпілотних апаратів проти представників «Талібану» та «Аль-Каїди» у гірських прикордонних районах між Афганістаном і Пакистаном, тому Індія

невдовзі зробить спроби створити флот дронів, спроможних знищувати бойовиків по гарячих слідах на території пакистанської частини Кашміру чи сепаратистів із північно-східних штатів Індії, що переходять через міжнародні кордони до М'янми, Бутану чи Бангладеш [17].

Як зазначалось вище, Ізраїль та Індія поділяють заклопотаність ядерними програмами Ірану й Пакистану. В 2002 р. сторони уклали угоду про співпрацю у космосі в мирних цілях, що дала змогу численним ізраїльським делегаціям оцінити стан індійської космічної галузі. В 2008 р. Індія вивела на орбіту ізраїльський радарний супутник «Тексар», який, на відміну від своїх аналогів, може ефективно працювати вночі, під час сезону мусонних дощів та в умовах значної захмареності. У відповідь на іранські протести, офіційний Делі заявив, що наявна у нього технологічна база використовується суто у комерційних цілях, але насправді Ізраїль отримав нагоду стежити за розгортанням ядерної програми Ірану. Цілком ймовірне існування між сторонами прихованої угоди, згідно з якою Ізраїль здійснює загальне керівництво «Тексаром», а Індія отримуватиме доступ до даних, що стосуватимуться Пакистану. Чому Ізраїль не запустив його зі своєї території, послуговуючись власною ракетою «Шавіт»? Справа у тому, що географічне розташування країни дозволяє їй виводити апарати на орбіту тільки на захід, проти руху Землі [18].

Протести Ірану не подіяли на офіційний Делі, який згодом заявив про необхідність запуску нових ізраїльських супутників з безпекових і комерційних міркувань. Каталізатором рішучості Індії стали теракти в Мумбаї, які відбулися тому, що індійська берегова охорона не перехопила судно з 10-ма добре озброєними терористами на борту біля узбережжя штату Махараштра, внаслідок чого в місті загинуло 166 чоловік. В 2009 р. індійські вчені вивели на орбіту з космодрому Шріхарікота у штаті Андхра-Прадеш придбаний у Ізраїлю радарний супутник «РІСАТ-2», що робить світлини високої якості за будь-якої погоди, навіть в умовах значної хмарності обраної ділянки території. Ще він може бути використаний для визначення масштабу паводків і руйнувань від землетрусів, а також робитиме знімки прикордонних районів Індії та Пакистану, що мають складну топографію [19].

Після війни у Перській затоці в 1991 р. індійська політична еліта почала робити диспропорційний наголос на розвитку авіації та систем ПРО, враховуючи існуючу повітряну загрозу з боку КНР і Пакистану. В 2009 р. країна вже отримала перший з повітряних радарів далекого спостереження «Фалкон», змонтований на російському літаку Іл-76. В 2011 р. буде здійснено постачання ще двох машин. «Фалкони» можуть відстежувати цілі у будь-яку погоду на відстані до 800 км і перебувати у повітрі 14 годин завдяки можливості дозаправки, таким чином, пара літаків контролюватиме пакистанський напрямок цілодобово. Ізраїльські наземні радари також стали серцевиною індійської системи ПРО, яка перебуває на стадії становлення [20].

З 1983 р. Індія здійснює власну військову ракетну програму, що виявилася доволі успішною, бо базувалася на здобутках численних науково-дослідних центрів. Однак укомплектувати всі види військ цією зброєю не вдалося через деякі технічні труднощі та нестачу фінансування на нові розробки. Тому в 2008 р. було прийнято рішення закупити ізраїльську протиповітряну систему «Спайдер», яка, будучи змонтованою на вантажівках, зможе супроводжувати колони військ у пакистанському напрямку. «Спайдер» запускає ракети через 5 секунд після ідентифікації цілі і збиває будь-які повітряні об'єкти на висотах від 20 м до 9 км. Радіус дії системи, яка одночасно відстежує до 60 літаків, гелікоптерів чи ракет противника, перевищує 35 км. Індійські військові переконані, що введення її в армійські з'єднання дасть змогу виправити всі недоліки доктрини «Холодний старт», яка передбачає блискавичний наступ на Пакистан кількох механізованих груп без проведення

мобілізації [21]. Також незважаючи на скандал із підкупом чиновників із міністерства оборони, що супроводжував постачання флоту ізраїльських систем ППО «Барак», розрахованих на перехоплення американських протикорабельних ракет «Гарпун» (поставлені до Пакистану під час правління Рональда Рейгана) на відстані 10 км, Індія вирішила розробити спільно з ізраїльським державним підприємством «Рафаель» нову модифікацію цієї ракети вертикального запуску, яка матиме більший радіус (до 70 км проти 10 км у Барак-1) дії та кращу маневреність [22].

Висновки. Передумови зближення Індії та Ізраїлю полягали у відлизі міжнародної ситуації на Близькому Сході, зацікавленості Індії у модернізації радянської військової техніки, пошуках нових партнерів у боротьбі з транскордонним тероризмом. На перший погляд, союз «слона» і «карлика», не видається доволі продуктивним, адже потенціали мусульманського світу з населенням у 1,57 млрд. чоловік та Ізраїлю не можна співставляти. Однак Ізраїль виявився основним постачальником високотехнологічних розробок у військовій та сільськогосподарській сферах, а також цінним партнером у боротьбі з терористичною загрозою, оскільки безпекові імперативи сторін після завершення холодної війни повністю співпали. Зближення з офіційним Тель-Авівом сприяло позитивним змінам у індійсько-американських відносинах, одночасно не справивши суттєвого негативного впливу на стосунки Індії з країнами арабського світу. Нафтовидобувні монархії Перської затоки залежні від найманої робочої сили з Південної Азії, оскільки не хочуть запрошувати на роботу політизованих і радикальних арабів. До того ж, Індія є другим після КНР імпортером нафтопродуктів в Азії, а втратити такий великий ринок не навряджиться жодна країна регіону, незважаючи на свою антиізраїльську риторику.

Використана література

1. P.R. Kumaraswamy. Strategic partnership between Israel and India//Middle East review of international affairs. – 1998. – Volume 2. – Number 2
2. Alice Berger, Hanspeter Mattes. Im Windschatten Chinas: Indiens neues Gewicht im Nahem Osten//GIGA Focus. – 2008. – Number 7. – P. 2
3. India straddles Middle East divide//Asia times. – 2007. – March 31
4. Menon, Rajan, Pandey, Swati. An axis of democracy? Uncertain future of Israeli-Indian relations//National Interest. – 2005. – Issue 80. – Summer
5. US-Israel Military Ties Strengthen//Global security. – 2010. – July 26
6. Farah Naaz. Indo-Israel military cooperation//Strategic Analysis. – 2000. – Volume 24. – Number 5
7. D.Kumar. India and Israel: Dawn of a new era. – 2002. – 20 May.
8. India moves closer to Israel//Asia times. – 2000. – July 11
9. Те ж, що 4
10. Jeremy Khan. Critics slam India-Israel arms trade//JTA. – 2008. – February 25. – Режим доступу до сайту: <http://www.jta.org/news/article/2008/02/25/107188/indiaisrael>
11. Itzhak Gerberg. India-Israel relations. Strategic interests, politics and diplomatic pragmatism//Israel national defense college, 2010. – P. 76-80
12. India-Israel bilateral relations//Indian ministry of external affairs. – Режим доступу до сайту: – <http://meaindia.nic.in/meaxpsite/foreignrelation/israel.pdf>
13. Trees for the holy land. – Режим доступу до сайту: <http://www.treesfortheholylan.com/index.html>
14. Israeli companies interested in joint ventures with Indian firms//Hindu business line. – 2010. – April 29

15. Farah Naaz. Indo-Israel Cooperation: agriculture, trade and culture// Strategic Analysis. – 1999. – Volume 23. – Number 6
16. Harsch Pant. India-Israel partnership: convergence and constraints//Middle Eastern review of international affairs. – 2004. – Volume 8. – Number 4
17. India sets sights on killer drones//Asia times. – 2010. – April 9
18. India shoots out of Iran's orbit//Asia times. – 2008. – February 8
19. India readies Israeli radar spysat to eye Pakistan//Spaceflight now. – 2009. – April 19. – Режим доступу до сайту: <http://spaceflightnow.com/news/n0904/17milsat/>
20. India receives 1st AWACS from Israel; will reach Delhi tomorrow//WebIndia123. – 2009. – May 25. – Режим доступу до сайту: <http://news.webindia123.com/news/Articles/India/20090525/1260916.html>
21. India to acquire anti-aircraft missile system from Israel//People's Daily. – 2009. – August 18
22. India, Israel tie up on next-gen Barak missiles//Indian Express. – 2006. – February 7